

เวชบัณฑิตศิริราช

จัดพิมพ์โดยอนุมัติของคณะกรรมการคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดล

เวชบัณฑิตศิริราช

เป็นวารสารที่ลงตีพิมพ์ผลงานวิจัยและวิชาการทางการแพทย์และการสาธารณสุขในวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์การแพทย์พื้นฐาน การแพทย์ประยุกต์ การแพทย์แผนปัจจุบัน การแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือก จริยธรรมการวิจัยในคนและสัตว์ทดลอง แพทยศาสตร์ศึกษาทั้งระดับก่อนและหลังปริญญา ตลอดจนการบริหารจัดการองค์ที่เกี่ยวกับการแพทย์ และการสาธารณสุขในสาขาต่างๆ เป็นวารสารราย 4 เดือน โดยเนื้อหาจะประกอบด้วยผลงานวิจัย บทความทั่วไป แนวทางการดูแลผู้ป่วย และบทความประเภทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง บทความต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์จะผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างสถาบันด้วยความโปร่งใส (double-blinded)

เวชบัณฑิตศิริราช

ผ่านการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการกลุ่มที่ 2 ในฐานข้อมูล TCI

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความวิชาการ ด้านการแพทย์ และสาธารณสุขในวงกว้าง

กำหนดตีพิมพ์

ปีละ 4 เล่ม ในเดือนมกราคม - มีนาคม,
เมษายน - มิถุนายน, กรกฎาคม - กันยายน
และตุลาคม - ธันวาคม

ระบบการจัดการวารสารออนไลน์

เวชบัณฑิตศิริราช ได้ใช้ระบบการจัดการวารสารออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJO)

ThaiJO ได้รับการติดตั้ง และดูแลโดยศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Citation Index Centre, TCI) จาก การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อพัฒนาคุณภาพวารสารไทยในฐานข้อมูล TCI ให้มีมาตรฐานสากล

ขอเชิญชวนผู้สนใจส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ใน “วารสารเวชบัณฑิตศิริราช” ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ผู้สนใจสามารถส่งบทความผ่านอีเมลหรือศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมที่เว็บไซต์

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/simedbull/index>

วารสารเวชบัณฑิตศิริราช

เพื่อสืบทอดเอกลักษณ์ ไทยของสารศิริราช มุ่งสู่มาตรฐานวารสารการแพทย์ของไทย
จัดพิมพ์โดยอนุมัติของคณะกรรมการคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ	บรรณาธิการบริหาร
ศาสตราจารย์ นายแพทย์ธวัชชัย อัครวิทูธ	บรรณาธิการ
ศาสตราจารย์ ดร. นายแพทย์วรุฒม์ โล่ห์สิริวัฒน์	รองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ประภัทร วาณิชพงษ์พันธ์	รองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ แพทย์หญิงเจนจิต ฉายะจินดา	รองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. นายแพทย์เชิดศักดิ์ ไอรมนรัตน์	รองบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ ดร. นายแพทย์ประวิทย์ อัครเสรินนท์	รองบรรณาธิการ
ผู้ช่วยอาจารย์ แพทย์แผนไทยประยุกต์ แม้นมาศ วรรณภูมิ	รองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ ภายนอกคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

โรงพยาบาลราชวิถี กรุงเทพมหานคร รองศาสตราจารย์พิเศษ นาวาอากาศตรี นายแพทย์สุขุม ศิลปอาชา	โรงพยาบาลศูนย์บริการสาธารณสุข 26 เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ สำนักอนามัย แพทย์หญิงฉันทพัทธ์ พงกษะวัน
โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ แพทย์หญิงจิรพร เหลืองเมตตากุล	โรงพยาบาลสมิติเวช ศิริราชฯ จ.ชลบุรี นายแพทย์สรายุทธ์ ลิ้มตั้งตระกูล
โรงพยาบาลสมิติเวชสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร แพทย์หญิงปิวิณา อุดมวิบูลย์ชัย	โรงพยาบาลบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ แพทย์หญิงวันวิ พิมพรัตน์
สถาบันโรคผิวหนัง กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข แพทย์หญิงไพลิน พวงเพชร	โรงพยาบาลบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ นายแพทย์เชาวนวิศ พิมพรัตน์
โรงพยาบาลบางปะกอก 1 กรุงเทพมหานคร นายแพทย์รวี สิงห์สถิตย์สุข	โรงพยาบาลสกลนคร จ.สกลนคร นายแพทย์นิสิต ตงศิริ
โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า กรุงเทพมหานคร พันตรี นายแพทย์จักรพันธ์ ศรีเดช	โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จ.อุบลราชธานี นายแพทย์ชัยอนันต์ โสตาภักดิ์
ศูนย์บริการสาธารณสุข สำนักอนามัย นายแพทย์ฐิติสันต์ ปาลกะวงค์ ณ อยุธยา	โรงพยาบาลเกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี นายแพทย์ทรงยศ ขญานินประเมต

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวนุชประวีรณีย์ สลิอ่อน

ผู้วาดภาพประกอบทางการแพทย์

นางสาวนุชประวีรณีย์ สลิอ่อน

พิสูจน์อักษร

นางสาวนุชประวีรณีย์ สลิอ่อน

นางอมรรรัตน์ แสงแก้ว

สำนักงาน

อาคารเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ชั้น 2 ห้อง 207 คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700 โทรศัพท์ 0-2419-2888 Email: sijournal92@gmail.com

“บทความต่าง ๆ ที่ปรากฏในเวชบัณฑิตศิริราชเป็นผลงานจากความคิดหรืองานวิจัยของผู้เขียนและ / หรือคณะผู้เขียน
ถือเป็นความรับผิดชอบและลิขสิทธิ์ของผู้เขียนและ / หรือคณะผู้เขียนตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537”

สารบัญ

- 189 ศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์
ศาสตราจารย์ นายแพทย์สัญญา สุขพนิชนันท์
- 197 ผลของแอสไพรินต่อภาวะเลือดออกฉับพลันหลังถอนฟันอย่างง่าย
สมเกียรติ อุดมไพบุลย์สุข, เกศรินทร์ เจริญแสงสุริยา
- 206 ผลกระทบของสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ในการมาโรงพยาบาลของผู้ป่วยโรคตาแห้ง
อนุพงษ์ วีรบุรินทร์, ณัฐนิชา เนติ, ภิญนิตา ต้นฐานิตย์
- 214 การประยุกต์ใช้โปรแกรมสร้างโมเดลจำลองกล้ามเนื้อ 3 มิติ เพื่อการผลิตสื่อทางการแพทย์
มานิตย์ ปริชานันท์, นิชาพร สุรินทร์วงศ์, โสภิตา สุวุฒโต, จิราพร จิตประไพกุลศาล
- 222 การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความสามารถการหายใจอย่างมีประสิทธิภาพของผู้ป่วยนรีเวชที่มีความเสี่ยง
ต่อการหายใจไม่มีประสิทธิภาพหลังผ่าตัดเปิดหน้าท้อง
พรนิตา ขจรดำรงเชิดกุล, มาลี งามประเสริฐ, บุญเลิศ วิริยะภาค, รังสิมา ทิพย์ชิต
- 230 การพยาบาลผู้ป่วยที่ติดเชื้อวัณโรคเทียม: กรณีศึกษา
วิสุณี ประทุมมาตย์, สิริกาญจน์ หาญรบ
- 238 บทบาทพยาบาลในการป้องกันและการจัดการผู้ป่วยที่มีภาวะเลือดออกในทางเดินอาหาร
เพ็ญนภา ทิพย์สังข์, จุฬาลักษณ์ วงศ์ลังกา, นิศารัตน์ ยุวพัฒน์วงศ์
- 246 การตรวจทางห้องปฏิบัติการเพื่อวินิจฉัยโรคเชื้อราที่เล็บ
ชาธิศา ปัญญาวงศ์, จรัสศรี หิยาพรรณ, สุนันต์ บุญยะรัตเวช, สลิตา มัญญาพันธ์, วรัญญา ประสงค์, วิทวัช ธุระกิจ,
ปุณยวีร์ อ่องศรี
- 253 กิจกรรมบำบัดสำหรับผู้ที่มีภาวะข้อไหล่ติด
รวิพร บวรพิทักษ์วงศ์, วิภาวี ธนาภาทิวัตต์, ขนารัตน์ นิมชื่น, ขยาภรณ์ โชติญาณวงษ์
- 260 กายภาพบำบัดผู้ป่วยหลังผ่าตัดเปลี่ยนข้อสะโพกเทียม
ณิรนุช สินธุวานนท์, สิริจิตต์ รัตนมุสิก, สราลี แสนวิเศษ

Thai Medical Terminology for Cells

Prof. Dr. Sanya Sukpanichnant*, **

*Associate Fellow in Investigative Medicine, Field of Medicine and Dentistry, Academy of Science, Royal Society of Thailand,

**Department of Pathology, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University, Bangkok, Thailand

Siriraj Medical Bulletin 2023;16(3):189-196

ABSTRACT

To coin Thai medical terminology is challenging because Thai doctors often use English medical terminology in their communication and mostly prefer transliteration when writing articles in Thai language. The Royal Society of Thailand is responsible for coinage of Thai terminology for usage in various fields, including medicine. Nevertheless, Thai medical terminology for cells is still limited so that this special article elaborate how to coin Thai medical terminology for cells according to the principles used by the Royal Society of Thailand. It also lists general terminology for cells, various kinds of cells in our organ systems and pathologic lesions.

Keywords: Thai medical terminology; coinage; transliteration

Correspondence to: Prof. Dr. Sanya Sukpanichnant

E-mail: sanya.suk@mahidol.ac.th

Received: 2 February 2023

Revised: 8 February 2023

Accepted: 17 February 2023

<http://dx.doi.org/10.33192/smb.v16i3.261147>

ศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์

ศาสตราจารย์ นายแพทย์สัญญา สุขพนินันท์*,**

*ภาควิชาศัลยกรรม สาขาวิชาเวชศาสตร์ชั้นสูง ประถมวิชาแพทยศาสตร์และทันตแพทยศาสตร์ สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา,

**ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ

การบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ไทยเป็นเรื่องท้าทาย เพราะแพทย์ไทยมักใช้คำศัพท์แพทยศาสตร์ภาษาอังกฤษในการสื่อสารกัน และส่วนใหญ่ชอบใช้การทับศัพท์เมื่อเขียนบทความภาษาไทย ราชบัณฑิตยสภามีหน้าที่บัญญัติศัพท์เพื่อใช้ในสาขาวิชาต่าง ๆ รวมทั้งการแพทย์ อย่างไรก็ตาม ศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ยังมีจำกัด ดังนั้น บทความพิเศษนี้จึงอธิบายวิธีการบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ตามหลักที่ราชบัณฑิตยสภาใช้ นอกจากนี้ ยังเสนอศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นศัพท์ทั่วไปเกี่ยวกับเซลล์ เซลล์ในระบบอวัยวะต่าง ๆ ตลอดจนเซลล์ที่พบในรอยโรค

คำสำคัญ: ศัพท์แพทยศาสตร์ไทย; การบัญญัติศัพท์; การทับศัพท์

บทนำ

คำว่า “เซลล์” ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554¹ (ต่อไปจะเรียกว่า “พจนานุกรมฯ”) โดยมี 2 ความหมาย คือ

เซลล์ 1

(ชีว) น. หน่วยชีวิตที่เล็กที่สุด. (อ. cell).

เซลล์ 2

(ไฟฟ้า) น. อุปกรณ์ผลิตไฟฟ้าซึ่งใช้ปฏิกิริยาเคมีในการเปลี่ยนพลังงานในสารเคมีให้เป็นพลังงานไฟฟ้า เช่น ถ่านไฟฉาย ถ่านกระดุม และส่วนย่อยของแบตเตอรี่, เรียกเต็มว่า เซลล์ไฟฟ้า

ลูกคำของ “เซลล์ 2” คือ เซลล์ทุติยภูมิ เซลล์ปฐมภูมิ

สำหรับบทความนี้ จะนำเสนอเรื่องของศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ ตามหลักที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสภาใช้กันนั้น เริ่มด้วยการใช้คำไทยหรือคำที่มีอยู่ในพจนานุกรมฯ ก่อน ถ้าไม่ได้ ให้ใช้คำบาลีสันสกฤต และถ้ายังไม่ได้อีก ก็ให้ทับศัพท์ตามหลักการทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสภา นอกจากนี้ พยายามให้สั้นกระชับและสื่อความหมายได้ชัดเจน ถ้าจำเป็น อาจใช้คำบุพบทเพื่อให้ความชัดเจน และอาจใส่เครื่องหมายวรรณยุกต์ได้เพื่อไม่ให้ซ้ำกับคำที่มีอยู่เดิมในพจนานุกรมฯ นอกจากนี้ ถ้ามีศัพท์บัญญัติของคำนั้นในสาขาวิชาอื่นก็ควรใช้ให้ตรงกัน ยกเว้นเสียแต่ความหมายผิดกันมาก ก็ให้บัญญัติศัพท์เพิ่มเติมได้ ที่สำคัญ ศัพท์บัญญัติใหม่ต้องไม่แย้งกับศัพท์ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ เพียงแต่โอกาสพบศัพท์แพทยศาสตร์ในรัฐธรรมนูญนั้นมีน้อยมาก²⁻⁴

การที่จะบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ไทยให้ดีขึ้น ต้องเข้าใจความหมายของสิ่งที่จะบัญญัติ ซึ่งต้องมีความรู้ทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง³ เพื่อให้เห็นแนวทางในการบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ จะขอเริ่มต้นด้วยการบัญญัติศัพท์คำว่า “Plasma cell” ซึ่งแพทย์มักเรียกทับศัพท์ว่า “พลาสมาเซลล์”

พิจารณาคำว่า “Plasma”

คำว่า “plasma” นั้น ศัพท์วิทยาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน³ (ต่อไปจะเรียกว่า “ศัพท์วิทยาศาสตร์ฯ”) ที่เผยแพร่ให้ใช้ในเว็บไซต์ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา บนหน้าเว็บศัพท์บัญญัติสำนักงานราชบัณฑิตยสภา⁵ ให้เขียนทับศัพท์ว่า “พลาสมา” และคำว่า “พลาสมา” นี้ ปรากฏในพจนานุกรมฯ โดยมี 2 ความหมาย คือ

1) น. ส่วนประกอบของเลือดที่แยกเอาเม็ดเลือดออกแล้ว (อ. plasma).

2) (ฟิสิกส์) ภาวะหนึ่งของสสาร ณ ภาวะนี้สสารอยู่ในสภาพแก๊สที่ร้อนจัดอย่างยิ่งยวด และแตกตัวเป็นอนุภาคบวกกับอิเล็กตรอนซึ่งมีจำนวนเท่ากันโดยประมาณ สสารในภาวะนี้เป็นตัวนำไฟฟ้าที่ดียิ่ง. (อ. plasma).

ศัพท์แพทยศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน² (ต่อไปจะเรียกว่า “ศัพท์แพทยศาสตร์ฯ”) ให้เขียนทับศัพท์หรือจะใช้ศัพท์บัญญัติว่า “น้ำเลือด” ก็ได้

1. พลาสมา

2. น้ำเลือด [มีความหมายเหมือนกับ plasma, blood]

พิจารณาคำว่า “Cell”

ได้แสดงไว้ในบทนำข้างต้นแล้ว

ดังนั้น คำว่า “Plasma cell” สามารถบัญญัติศัพท์ได้ว่า “เซลล์น้ำเลือด” หรือ “เซลล์พลาสมา” แต่ไม่ควรเป็นการทับศัพท์ว่า “พลาสมาเซลล์” เพราะตามหลักการบัญญัติศัพท์ให้พิจารณาใช้คำไทยก่อน ซึ่งได้แก่ “เซลล์น้ำเลือด” หรือมีศัพท์ที่ปรากฏแล้วในพจนานุกรม ซึ่งได้แก่ “เซลล์พลาสมา” โดยที่เซลล์เป็นคำหลัก ส่วนพลาสมาเป็นคำวิเศษณ์ ซึ่งตามหลักภาษาไทยให้วางคำวิเศษณ์ไว้ข้างหลังคำหลัก แต่ถ้าหาไม่ได้แล้ว จึงใช้วิธีทับศัพท์ ซึ่งสำหรับกรณีของ “Plasma cell” คงไม่ทับศัพท์เป็น “พลาสมาเซลล์” เพราะทั้งคำว่า “เซลล์” และ “พลาสมา” ปรากฏในพจนานุกรมมาแล้ว เวลาใช้ก็ใช้เหมือนคำไทยทุกประการ ซึ่งก็คือ “เซลล์พลาสมา” หรือ “เซลล์น้ำเลือด”

ในกรณีตัวอย่างนี้ “เซลล์พลาสมา” เป็นลูกคำของ “เซลล์ 1” ถ้าพิจารณาตามพจนานุกรมฯ ข้างต้น ในทำนองเดียวกับ “เซลล์ทุดียูมิ” “เซลล์ปฐมภูมิ” ที่เป็นลูกคำของ “เซลล์ 2”

โดยสรุป เซลล์ 1 ในพจนานุกรมฯ มีลูกคำได้อีกมากมาย นอกเหนือไปจาก “Plasma cell” เช่น

เซลล์บี (B-cell)	เซลล์บีตา (beta cell)	เซลล์เอ็นเค (NK cell)
เซลล์ที (T-cell)	เซลล์ประสาท (nerve cell)	เซลล์ความจำ (memory cell) ฯลฯ

ต่อไป จะแสดงให้เห็นการบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์เพิ่มเติม ดังนี้

พิจารณาคำว่า “Blast”

คำว่า “Blast” ไม่ปรากฏในศัพท์แพทยศาสตร์ฯ แต่มีคำว่า “Blastocyte” ซึ่งบัญญัติว่า “เซลล์วัยอ่อน”² และคำว่า “Blast” ไม่ปรากฏในคลังศัพท์ไทยโดยฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ หรือ สวทช. (ต่อไปจะเรียกว่า “คลังศัพท์ไทยฯ” สามารถค้นหาคำที่ต้องการในช่องค้นหาของเว็บไซต์ Longdo Dict⁶) แต่มีคำว่า “Blast cell” ซึ่งบัญญัติว่า “เม็ดเลือดขาวตัวอ่อน, เซลล์ของบลาสต์, เซลล์อ่อน” และคำว่า “osteoblast” ซึ่งบัญญัติว่า “เซลล์สร้างกระดูก”⁶

ถ้าพิจารณาบัญญัติศัพท์ให้เหมาะสมกับคำว่า “Blast” จากข้อมูลข้างต้น และความรู้ทางชีววิทยาของเซลล์ (cell biology) และพยาธิวิทยา (pathology) แล้ว จะพบว่า Blast ในตำราวิทยาศาสตร์ชีวภาพและการแพทย์นั้น หมายถึง เซลล์อ่อน ๆ ที่มีความสามารถในการแบ่งเซลล์ได้สูง แต่ไม่ทำหน้าที่อื่น เพราะยังไม่พัฒนาโครงสร้างหรือองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการทำงานเฉพาะ ในบางครั้ง Blast อาจมีความหมายคล้ายกับ stem cell ซึ่ง

มีบัญญัติในศัพท์วิทยาศาสตร์ฯ ไว้ว่า “เซลล์ต้นกำเนิด”^{3,5} ซึ่งมีความสามารถในการสร้างเซลล์ชนิดต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน ต้องคำนึงถึงคำว่า “mature cell” ซึ่งในศัพท์แพทยศาสตร์² คำว่า “mature” นั้น มี 2 ความหมาย ดังนี้

1. สุก [มีความหมายเหมือนกับ mature 1]
2. เต็มวัย, เจริญเต็มที่

สุดท้าย จะต้องพิจารณาเวลาที่นำศัพท์บัญญัติสำหรับคำว่า “Blast” ไปใช้กับศัพท์อื่นอย่างไรในกรณีของคำว่า “เซลล์สร้างกระดูก (osteoblast)” ข้างต้น

ดังนั้น คำที่น่าจะใช้ได้ในการบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ไทยสำหรับคำว่า “Blast” หรือ “Blast cell” คือ เซลล์อ่อน เซลล์ตัวอ่อน เซลล์วัยอ่อน เซลล์บลาสต์ หรือบลาสต์ และผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ว่า “เซลล์ตัวอ่อน” เพราะมีความเหมาะสมมากที่สุด โดยพิจารณาจากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“Plasma cell” ไม่มีบัญญัติศัพท์ไว้ในศัพท์วิทยาศาสตร์ฯ หรือศัพท์แพทยศาสตร์ฯ แต่เขียนทับศัพท์ไว้ในคลังศัพท์ไทยฯ ที่ปรากฏในชื่อโรค 2 ชื่อ คือ “พลาสมาเซลล์ลูคีเมีย (plasma cell leukemia)” กับ “พลาสมาเซลล์มัยอีโลมา (plasma cell myeloma)”⁶ ผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ “เซลล์น้ำเลือด” สำหรับคำว่า “Plasma cell” และ “เซลล์น้ำเลือดตัวอ่อน” สำหรับคำว่า “Plasmablast” ซึ่งดีกว่าเซลล์น้ำเลือดอ่อน เซลล์น้ำเลือดวัยอ่อน หรือเซลล์สร้างน้ำเลือด โดยเซลล์น้ำเลือดเป็นเซลล์สร้างสารภูมิต้านทานหรือแอนติบอดี (antibody) หรืออิมมูโนโกลบูลิน (immunoglobulin) ซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งในน้ำเลือด และในภาวะปกติ เซลล์น้ำเลือดพัฒนามาจากเซลล์บีหรือเซลล์บีความจำ (memory B-cell) ไม่ได้พัฒนามาจากเซลล์น้ำเลือดตัวอ่อน แต่มีโรคมะเร็งต่อมน้ำเหลือง (malignant lymphoma) หรือลิมโฟมา (lymphoma) ที่ประกอบด้วย plasmablast หรือเซลล์น้ำเลือดตัวอ่อน ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “plasmablastic lymphoma” ผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ว่า “มะเร็งต่อมน้ำเหลืองชนิดเซลล์น้ำเลือดตัวอ่อน” หรือ “ลิมโฟมาชนิดเซลล์น้ำเลือดตัวอ่อน”

ถ้าพิจารณาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง จะมิมะเร็งของเซลล์น้ำเลือดอีกชนิดหนึ่งที่มีชื่อว่า “multiple myeloma” ซึ่งชื่อนี้มาจากการสังเกตการพบมะเร็งชนิดนี้จากการตรวจศพ ที่พบก้อนเนื้อออกสีเลือดในไขกระดูกหลายก้อน คำว่า “multiple” ศัพท์แพทยศาสตร์ฯ บัญญัติว่า “หลาย” ส่วนคำว่า “myeloma” ศัพท์แพทยศาสตร์ฯ บัญญัติว่า “เนื้องอกไขกระดูก”² ซึ่งในความจริงแล้วเป็น “มะเร็ง” ที่พบได้บ่อยชนิดหนึ่ง แพทย์มักเรียกทับศัพท์ว่า “มัลติเปิลมัยอีโลมา” หรือ “มัยอีโลมา” แทน “เนื้องอกไขกระดูก” ซึ่งยังมีความหมายกำกวม เพราะไขกระดูกมีเซลล์มากมายหลายชนิด ในขณะที่โรคนี้เกิดจากเซลล์น้ำเลือดที่กลายเป็นเซลล์มะเร็ง ซึ่งอาจมีรูปร่างหน้าตาเหมือนเซลล์น้ำเลือดปกติ แต่มีจำนวนมากมายกเว้นเนื้อที่ในไขกระดูก

เป็นหย่อม ๆ หลายหย่อมจนเห็นเป็นก้อนด้วยตาเปล่าได้ หรือเซลล์น้ำเลือดที่เป็นมะเร็งนี้อาจมีลักษณะสัณฐาน (morphology) หรือลักษณะรูปร่างผิดเพี้ยนไป และบางครั้งอาจคล้ายหรือเหมือนเซลล์น้ำเลือดตัวอ่อนได้ มีชื่อเรียกว่า “myeloma cell” ซึ่งผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ว่า “เซลล์มัยอีโลมา” หรือ “เซลล์น้ำเลือดมะเร็ง” ในปัจจุบัน องค์การอนามัยโลกได้เปลี่ยนชื่อโรคมะเร็งชนิดนี้จาก “multiple myeloma” เป็น “plasma cell myeloma” ซึ่งคล้ายศัพท์ภาษาไทย เขียนทับศัพท์ว่า “พลาสมาเซลล์มัยอีโลมา” ดังที่ได้แสดงไว้ข้างต้น แต่ผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ว่า “มะเร็งเซลล์น้ำเลือด” ไม่ว่าจะ เป็น multiple myeloma หรือ plasma cell myeloma

ตัวอย่างที่ 2

“Liver cell” หรือ “Hepatocyte” ไม่มีบัญญัติศัพท์ไว้ในศัพท์วิทยาศาสตร์ หรือศัพท์แพทยศาสตร์ฯ แต่คล้ายศัพท์ไทยฯ บัญญัติศัพท์ที่มีคำว่า “liver cell” ประกอบอยู่ คือ “liver cell carcinoma” ว่า “โรคมะเร็งของเซลล์ตับ” หรือ “มะเร็งเซลล์ตับปฐมภูมิ”⁶ ผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ “เซลล์ตับ” สำหรับ “Liver cell” หรือ “Hepatocyte” ส่วน “Hepatoblast” นั้น ผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ว่า “เซลล์ตับตัวอ่อน” หรือ “เซลล์ตัวอ่อนของตับ” (ตีความว่าเซลล์ตับอ่อน ซึ่งจะสับสนกับเซลล์ของตับอ่อน หรือเซลล์ตับอ่อน อาจจะเข้าใจผิดว่าเป็นเซลล์ตับของคนอายุน้อย ๆ หรือเซลล์สร้างตับ ซึ่งในกรณีหลังนี้ มีข้อแย้งว่า เซลล์ตัวอ่อนไม่ได้สร้างเซลล์ตับเพียงอย่างเดียว)

ถ้าจะพิจารณากันต่อไปในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ก็จะมีพบว่ามีมะเร็งของตับอยู่หลายชนิด ขึ้นอยู่กับว่าเซลล์มะเร็งเจริญมาจากเซลล์ชนิดใดของตับ หรือเซลล์มะเร็งพยายามแสดงให้เห็นว่ามันพัฒนาไปใกล้เคียงกับเซลล์ชนิดใดของตับ เช่น มะเร็งตับที่คนทั่วไปเข้าใจนั้นมักหมายถึง “Hepatocellular carcinoma” ผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ว่า “มะเร็งเซลล์ตับ” หรือในอดีตเรียกสั้น ๆ ว่า “Hepatoma” (ยังคงบัญญัติศัพท์ว่า “มะเร็งเซลล์ตับ” ตามข้อเท็จจริง ไม่บัญญัติศัพท์ว่า “เนื้องอกตับ” เพราะยังมีเนื้องอกและมะเร็งของตับอีกหลายชนิด) มะเร็งตับชนิดนี้ เกิดได้จากหลายสาเหตุ แต่ผู้ป่วยคนไทยที่พบบ่อยมักจะติดเชื้อไวรัสตับอักเสบบี (hepatitis B virus) หรือซี (hepatitis C virus) มาก่อน

ยังมีมะเร็งตับอีกชนิดหนึ่งที่พบบ่อยในคนไทย คือ มะเร็งท่อน้ำดีในตับ (intrahepatic cholangiocarcinoma) ซึ่งเซลล์บุท่อน้ำดีในตับ (intrahepatic bile duct epithelial cell หรือ lining cell) กลายเป็นมะเร็ง นอกจากนี้ยังมีมะเร็งตับที่พบบ่อยในเด็ก คือ “Hepatoblastoma” ซึ่งผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ว่า “มะเร็งเซลล์ตับตัวอ่อน” เพราะไม่ใช่เนื้องอกไม่ร้าย (benign tumor) ของตับตั้งชื่อภาษาอังกฤษ (-oma แปลว่า เนื้องอก-) ถ้าแปลทับศัพท์คือเนื้องอกเซลล์ตับตัวอ่อน ซึ่งอาจเข้าใจผิดเหมือนชื่อภาษาอังกฤษได้ แต่เพราะเซลล์ตับตัวอ่อน (hepatoblast) เป็นมะเร็ง สามารถเจริญเติบโตได้เร็วมากเกินวิสัยของเซลล์เนื้องอกไม่ร้าย

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเรื่องมะเร็งตับเกิดแรกเริ่มในตับที่เรียกว่า “มะเร็งตับปฐมภูมิ (primary liver cancer)” หรือมะเร็งที่แพร่กระจายมาที่ตับ เรียกว่า “มะเร็งตับทุติยภูมิ (secondary liver cancer)” ดังจะเห็นได้จากศัพท์บัญญัติโดยคลังศัพท์ไทยฯ ที่แสดงไว้ข้างต้นสำหรับ “liver cell carcinoma” ว่า “โรคมะเร็งของเซลล์ตับ” หรือ “มะเร็งเซลล์ตับปฐมภูมิ”⁶ แต่ผู้นิพนธ์เสนอให้บัญญัติศัพท์ “มะเร็งเซลล์ตับ” สำหรับ “liver cell carcinoma” หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “Hepatocellular carcinoma” เพราะสั้นกระชับได้ใจความ ระบุว่า เป็นมะเร็งที่เกิดจากเซลล์ตับ ไม่ต้องมีคำว่า “ปฐมภูมิ” ให้เยิ่นเย้อ

ภาษาวิชาการกับภาษาติดตลาด

ในความจริงแล้ว ศัพท์แพทยศาสตร์ฯ ศัพท์วิทยาศาสตร์ฯ ตลอดจนศัพท์ทั้งหลายในพจนานุกรมฯ ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา คลังศัพท์ไทยของ สวทช. หรือหน่วยงานเอกชน เช่น Longdo Dict ฯลฯ นำเสนอศัพท์บัญญัติต่าง ๆ ให้สังคมไทยนำไปใช้ ซึ่งจะได้รับ ความนิยมหรือไม่นั้น เป็นเรื่องที่พอจะคาดเดาได้ ผู้นิพนธ์เชื่อว่าทางสำนักงานราชบัณฑิตยสภายามอย่างเต็มที่ในการบัญญัติศัพท์ให้มีรูปคำที่สั้นกระชับและสื่อความหมายได้ครบถ้วน โดยยึดหลักการในการบัญญัติศัพท์ที่ได้กล่าวไว้ในบทนำข้างต้นด้วย ซึ่งอาจทำให้ศัพท์บัญญัติของสำนักงานราชบัณฑิตยสภายามองว่าเป็นภาษาราชการ หรือภาษาวิชาการมากเกินไป ไม่เหมาะกับการใช้งาน ส่วนศัพท์ที่บัญญัติกันเองในสังคมนั้นอาจไม่ถูกหลักการ เป็นในลักษณะภาษาปาก แต่ก็อาจเป็นภาษาติดตลาดได้ (หมายเหตุ : ภาษาราชการกับภาษาปากปรากฏในพจนานุกรมฯ¹ ส่วนภาษาวิชาการกับภาษาติดตลาดนั้นผู้นิพนธ์เสนอให้เห็นภาพของศัพท์แพทยศาสตร์ไทยที่เขียนถึงในบทความนี้)

สรุป

ศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ที่แสดงในบทความนี้ทั้งหมดเป็นความพยายามของผู้นิพนธ์ในการนำเสนอให้พิจารณา โดยได้รวบรวมหรือบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเซลล์เท่านั้น ผู้อ่านอาจสังเกตได้ว่า ยังเป็นในลักษณะของภาษาวิชาการที่เป็นภาษาราชการ ไม่ใช่ภาษาปาก ส่วนจะเป็นภาษาติดตลาดหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับคนทั่วไปในสังคม เพราะผู้นิพนธ์ทราบดีว่าแพทย์ทั้งหลายนิยมพูดทับศัพท์ในการสื่อสารกันในชีวิตจริง เช่น พลาสมา เซลล์ บีเซลล์ ทีเซลล์ เม้มโมรีเซลล์ และเต็มไปด้วยศัพท์แพทย์ภาษาอังกฤษ ที่คนทั่วไปมักไม่เข้าใจเมื่อได้ยิน ก็หวังว่าศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ที่ปรากฏในบทความนี้ จะได้รับการเผยแพร่ให้แพทย์และคนทั่วไปได้พิจารณานำไปใช้ และสามารถสื่อสารให้เข้าใจกันสุดท้ายนี้ ขอเสนอศัพท์แพทยศาสตร์ไทยว่าด้วยเซลล์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะ เป็นศัพท์ทั่วไปเกี่ยวกับเซลล์ เซลล์ในระบบต่าง ๆ ตลอดจนเซลล์ที่พบในรอยโรค ดังต่อไปนี้

(หมายเหตุ: ศัพท์ที่ปรากฏอยู่แล้วในพจนานุกรมฯ¹ ศัพท์

แพทยศาสตร์^๒ ศัพท์วิทยาศาสตร์^๓ ศัพท์บัญญัติสำนักงานราชบัณฑิตยสภา^๔ หรือคลังศัพท์ไทย^๕ พิมพ์ตัวหนาพร้อมเลขเอกสารอ้างอิงกำกับไว้ให้เห็นชัดเมื่อนำมาประกอบกับคำว่า “เซลล์” ซึ่งปรากฏอยู่แล้วในพจนานุกรม^๑)

ศัพท์ทั่วไปเกี่ยวกับเซลล์

Nucleus นิวเคลียส^๕ – Nucleolus นิวคลีโอลัส^๕ – Nuclear membrane เยื่อหุ้มนิวเคลียส^๕ – Cytoplasm ไซโทพลาซึม^๕ – Cytosol ไซโทซอล^๕ – Cell membrane/Plasma membrane เยื่อหุ้มเซลล์^๕ – Cilia ขนเซลล์^๕ – Ciliate มีขนเซลล์^๕ – Endoplasmic reticulum ร่างแหเอนโดพลาซึม^๕ – Golgi apparatus กอลจิแอปพาราตัส^๕ – Lysosome ไลโซโซม^๕ – Mitochondria ไมโทคอนเดรีย^๕ – Organelle อวัยวะเซลล์^๕/ออร์แกเนลล์^๕ – Metabolism กระบวนการสร้างและสลาย^๕/เมแทบอลิซึม^๕ – Anabolism กระบวนการสร้าง^๕/แอนาบอลิซึม^๕ – Catabolism กระบวนการสลาย^๕/แคแทบอลิซึม^๕ – Mitosis ไมโทซิส^๕ – Meiosis ไมโอซิส^๕ – Mitotic figures ตัวเลขไมโทซิส^๕ – Peroxisome เพอร์ออกซิโซม^๕ – Proliferation index/Proliferative index ดัชนีการเพิ่มจำนวน^๕ – Cell cleavage การแยก^๕ของเซลล์ – Cell differentiation การเปลี่ยนสภาพ^๕ของเซลล์ – Plasmacytic differentiation การเปลี่ยนสภาพเป็นเซลล์น้ำเลือด/เซลล์พลาสมา – Dedifferentiation การเปลี่ยนสภาพแบบถดถอย^๕ – Cell division การแบ่ง^๕ของเซลล์ – Cell granules เม็ดเล็ก ๆ ของเซลล์/เม็ดฝอย^๕ในเซลล์ – Cell plate แผ่นกั้นเซลล์^๕ – Cell wall ผนังเซลล์^๕ – Cell transformation การแปลง^๕ของเซลล์/การแปลงฟีโนไทป์ของเซลล์ – Large cell transformation การแปลง^๕เป็นเซลล์ขนาดใหญ่ – Centriole เซนทริโอล^๕ – Centromere เซนโทรเมียร์^๕ – Stem cell เซลล์ต้นกำเนิด^๕/สเต็มเซลล์^๕ – Germ cell เซลล์สืบพันธุ์^๕ – Egg/Ovum ไข่^๕ – Sperm ตัวอสุจิ^๕/สเปิร์ม^๕ – Zygote ไข่ที่ผสมแล้ว^๕/ไซโกต^๕ – Blastocyte เซลล์วัยอ่อน^๕ – Endodermal cell เซลล์เอนโดเดิร์ม^๕ – Mesodermal cell เซลล์เมโซเดิร์ม^๕ – Ectodermal cell เซลล์เอกโตเดิร์ม^๕ – Yolk sac cell เซลล์ถุงไข่แดง^๕ – Epithelial cell เซลล์เนื้อเยื่อบุผิว^๕ – Ciliated cell เซลล์มีขน – Ciliated columnar cell เซลล์รูปทรงกระบอก^๕มีขน – Columnar cell เซลล์รูปทรงกระบอก^๕ – Cuboidal cell เซลล์รูปลูกบาศก์^๕ – Spindle/spindle-shaped cell เซลล์รูปกระสวย^๕ – Squamous cell เซลล์สควมัส^๕ – Tubular epithelial cell/Tubular cell เซลล์บุผิวท่อ/เซลล์บุท่อ^๕ – Glandular epithelial cell/Glandular cell เซลล์บุต่อม^๕ – Mesenchymal cell เซลล์สร้างเนื้อเยื่อเกี่ยวพัน^๕ – Mesothelial cell เซลล์เยื่อบุช่องอก/ช่องท้อง/ถุงหุ้มหัวใจ – Degeneration/cell degeneration การเสื่อม^๕ (ของเซลล์) – Degenerating cell เซลล์เสื่อมสภาพ – Hydropic degeneration

การเสื่อม^๕คั่งน้ำ – Fatty degeneration การเสื่อม^๕คั่งไขมัน – Vacuolar degeneration การเสื่อม^๕มีสารคั่งในช่องว่าง – Steatosis ภาวะไขมันคั่ง – Cellular swelling เซลล์บวม/การบวมของเซลล์^๕ – Ballooning degeneration เซลล์บวมตาย (มักใช้กับเซลล์ตับ)

Apoptosis ภาวะเซลล์ตายเหตุถึงฆาต (ศัพท์แพทยศาสตร์^๒ บัญญัติศัพท์ว่า “เซลล์เดี่ยวแตกตายเอง^๕” ส่วนคลังศัพท์ไทย^๕ ใช้ทับศัพท์ว่า “อะพอพโทซิส^๕”) – Apoptotic body อะพอพโทติกบอดี้/เศษเซลล์ตายเหตุถึงฆาต – Apoptotic cell เซลล์ตายเหตุถึงฆาต – Ischemic cell เซลล์ขาดเลือด^๕ – Necrosis การตาย(เฉพาะส่วน)ของเนื้อเยื่อ^๕ – Necrotic cell/Ghost cell เซลล์ตาย(เหตุขาดเลือด) – Cytolysis การแยกสลายของเซลล์^๕ – Autolysis การแยกสลายตัวเอง^๕ – Autophagy ออโตฟาจี – Karyorrhetic debris/Nuclear debris เศษจากนิวเคลียส

Aplasia ภาวะไม่เจริญ^๕/ภาวะไม่งอก^๕/ภาวะไม่สร้าง^๕ – Anaplasia การกลายเป็นเซลล์มะเร็ง/การแสดงแบบปรกติลดลง/การไร้แบบ/อะนาเพลเซีย – Atypical cell เซลล์ผิดปกติ/เซลล์นอกแบบ^๕ – Cellular atypia ความผิดปกติของเซลล์ – Dysplasia การเจริญผิดปกติ – Metaplasia การเปลี่ยนแบบ/เมทาเพลเซีย^๕

ระบบเม็ดเลือดและภูมิคุ้มกัน

Erythrocyte/red blood cell/red blood corpuscle เม็ดเลือดแดง^๕ (ไม่นิยมใช้เซลล์เลือดแดง) – Erythroblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อน – Proerythroblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนตั้งต้น – Normoblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนขนาดปรกติ – Pronormoblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนตั้งต้นขนาดปรกติ – Basophilic normoblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนขนาดปรกติติดสีเบส – Polychromatophilic normoblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนขนาดปรกติติดสีก้ำกึ่ง – Orthophilic normoblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนขนาดปรกติติดสีแดงตรง – Megaloblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนขนาดใหญ่ – Sideroblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนมีธาตุเหล็ก – Ring sideroblast เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนมีธาตุเหล็กเป็นวงแหวน – Reticulocyte เม็ดเลือดแดงตัวอ่อนมีร่างแหภายใน

Leukocyte/white blood cell/white blood corpuscle เม็ดเลือดขาว^๕ (ไม่นิยมใช้เซลล์เลือดขาว) – Lymphocyte เซลล์น้ำเหลือง/ลิมโฟไซต์^๕ – B lymphocyte/B-lymphocyte เซลล์น้ำเหลืองชนิดบี/ลิมโฟไซต์ชนิดบี – T lymphocyte/T-lymphocyte เซลล์น้ำเหลืองชนิดที/ลิมโฟไซต์ชนิดที – B cell/B-cell เซลล์บี – T cell/T-cell เซลล์ที – Memory cell – เซลล์ความจำ^๕ – Memory B-cell – เซลล์บีความจำ/เซลล์ความจำชนิดบี – Memory T-cell – เซลล์ทีความจำ/เซลล์ความจำชนิดที – naive B-cell เซลล์บีปลอดกระตุ้น – Germinal center B-cell เซลล์บีในศูนย์ผลิตร่างพอลลิคูล/เซลล์บีเจอร์มินัลเซ็นเตอร์ – Centrocyte เซลล์บีกลางพอลลิคูล – Centroblast เซลล์บีตัวอ่อนกลางพอลลิคูล – Mantle cell

เซลล์บีขอบพอลลิเคิล – Marginal zone B-cell เซลล์บีรอบพอลลิเคิล – Plasma cell เซลล์น้ำเลือด²/เซลล์พลาสมา⁵ – lymphoplasmacytic cell เซลล์ลิมโฟพลาสมาซิติค – Regulatory T-cell เซลล์ที่ควบคุม – Helper T-cell เซลล์ที่ผู้ช่วย – T follicular helper cell เซลล์ที่ผู้ช่วยในพอลลิเคิล – Cytotoxic T-cell เซลล์ที่เป็นพิษต่อเซลล์ – Large granular lymphocyte เซลล์น้ำเหลืองมีเม็ดฝอย¹ใหญ่ – Natural killer cell เซลล์นักฆ่าโดยธรรมชาติ – NK cell เซลล์เอ็นเค – Blast เซลล์ตัวอ่อน (หมายเหตุ: นิยมใช้กับเม็ดเลือด แต่ก็ใช้กับเซลล์ตัวอ่อนในระบบอื่นได้) – Lymphoblast เซลล์น้ำเหลืองตัวอ่อน/ลิมโฟ بلاสต์ – Plasmablast เซลล์น้ำเลือดตัวอ่อน – Myeloblast เซลล์ไมอีลอยด์ตัวอ่อนสุด/ไมอีโบลาสต์ – Myeloid cell เซลล์ไมอีลอยด์ – Promyelocyte เซลล์ไมอีลอยด์ตัวอ่อน/ไพโรไมอีโลไซต์ – Myelocyte ไมอีโลไซต์ – Metamyelocyte เซลล์ไมอีลอยด์ระยะหลัง/เมตาไมอีโลไซต์ – Band form เม็ดเลือดขาวนิวเคลียสแถบ – Granulocyte แกรนูโลไซต์² (เซลล์เม็ดฝอย/เซลล์เลือดขาวเม็ดฝอย/เม็ดเลือดขาวมีเม็ดฝอย) – Neutrophil นิวโทรฟิล (เซลล์เม็ดฝอยติดสีกลาง/เซลล์อักษแถบไม่จำเพาะชนิดเม็ดฝอยติดสีกลาง) – Eosinophil อีโอสิโนฟิล⁶ (เซลล์เม็ดฝอยติดสีอีโอซิน/เซลล์อักษแถบไม่จำเพาะชนิดเม็ดฝอยติดสีอีโอซิน) – Basophil เบโซฟิล² (เซลล์เม็ดฝอยติดสีเบส/เซลล์อักษแถบไม่จำเพาะชนิดเม็ดฝอยติดสีเบส) – Mast cell เซลล์มาสต์⁶

Platelet เกล็ดเลือด⁵ – Megakaryocyte เซลล์สร้างเกล็ดเลือด/เมกะคาริโอไซต์ (ถ้าแปลตามชื่อ “เซลล์นิวเคลียสใหญ่” แต่มีความกำกวม) – Megakaryoblast เซลล์สร้างเกล็ดเลือดตัวอ่อน/เมกะคาริโอ بلاสต์

Monocyte โมโนไซต์⁶ (ถ้าแปลตามชื่อและลักษณะเซลล์ “เซลล์นิวเคลียสเดี่ยว” แต่มีความกำกวม) – Mononuclear phagocyte system cell เซลล์ระบบเซลล์กลืนกิน²มีนิวเคลียสเดี่ยว – MPS cell เซลล์เอ็มพีเอส – Macrophage มาโครฟาจ⁶/เซลล์กลืนกินขนาดใหญ่ – Histiocyte ฮิสติโอไซต์ (ถ้าแปลตามชื่อ “เซลล์เนื้อเยื่อ” แต่มีความกำกวม) – Epithelioid cell/epithelioid histiocyte เซลล์อีพิทิลิออยด์/ฮิสติโอไซต์คล้ายเซลล์เยื่อ (ศัพท์แพทยศาสตร์ฯ: “เซลล์คล้ายเยื่อ²” ส่วนคลังศัพท์ไทย : “เซลล์อีพิทิลิออยด์⁶”) – Langerhans histiocyte ลังเกอร์ฮันส์ฮิสติโอไซต์ – Sinus histiocyte ฮิสติโอไซต์โพรงเลือด²/ฮิสติโอไซต์โพรงน้ำเหลือง²/ไซนัสฮิสติโอไซต์ – Microglia ไมโครเกลีย⁶ – Kupffer cell เซลล์คูปเฟอร์ – Antigen presenting cell เซลล์นำเสนอสารก่อภูมิคุ้มกัน⁵/เซลล์นำเสนอแอนติเจน⁵

Lymph node sinus lining cell เซลล์บุโพรงน้ำเหลือง²ในต่อมน้ำเหลือง – Plasmacytoid dendritic cell เซลล์เดนดริติกคล้ายเซลล์พลาสมา/เซลล์พลาสมาไซโตยด์เดนดริติก – Reticulum dendritic cell เซลล์เดนดริติกสร้างเส้นใยร่างแห/เซลล์เรติคูลัมเดนดริติก

Splenic sinus lining cell เซลล์บุโพรงเลือด²ในม้าม – Splenic

sinus histiocyte ฮิสติโอไซต์โพรงเลือดม้าม/ไซนัสฮิสติโอไซต์ในม้าม – Splenic littoral cell เซลล์บุโพรงเลือดดำของเนื้อเยื่อในม้ามสีแดง/เซลล์ลิตเตอร์ัลในม้าม

ระบบประสาท

Nerve cell/neurone/neuron เซลล์ประสาท⁵ – Motor neuron เซลล์ประสาทสั่งการ² – Sensory neuron เซลล์ประสาทรับความรู้สึก⁶ – Neuroblast เซลล์ประสาทตัวอ่อน – Granule cell เซลล์ประสาทแกรนูล – Purkinje cell เซลล์พัวร์คินเย³ – Ependymal cell เซลล์บุโพรงสมอง/เซลล์บุโพรงไขสันหลัง – Ganglion cell เซลล์ปมประสาท⁶ – Glia cell/glia cell เซลล์เกลีย – Astrocyte เซลล์ดาว/แอสโตรไซต์ – Oligodendrocyte เซลล์โอลิโกเดนโดรไซต์ – Meningothelial cell เซลล์เยื่อหุ้มสมอง – Microglia ไมโครเกลีย⁶ – Schwann cell เซลล์ชวานน์³ – Nerve sheath cell เซลล์สร้างปลอกประสาท – Glomus cell เซลล์กลอมุส

ระบบหัวใจ หลอดเลือด และหลอดน้ำเหลือง

Cardiac myocyte/myocardial fiber เซลล์กล้ามเนื้อหัวใจ – Contractile cell เซลล์ยึดหดตัวได้² – Conducting cell เซลล์นำคลื่นไฟฟ้า – Conduction system cell เซลล์ระบบนำคลื่นไฟฟ้า – Pacemaker cell เซลล์คุมจังหวะหัวใจ² – Endocardium lining cell เซลล์เยื่อหัวใจ² – Pericardial sac lining cell เซลล์บุเยื่อถุงหุ้มหัวใจ² – Endothelial cell เซลล์เยื่อหลอดเลือด/เซลล์บุผนังหลอดเลือด/เซลล์เนื้อเยื่อบุโพรง² – Pericyte เซลล์รอบเยื่อหลอดเลือด – Lymphatic lining cell เซลล์บุหลอดน้ำเหลือง²

ระบบทางเดินหายใจและปอด

Air sinus lining cell เซลล์บุโพรงอากาศ² – Bronchial epithelial cell เซลล์เนื้อเยื่อบุผิว^{2,5}หลอดลม² – Clara cell เซลล์คลารา – Pneumocyte เซลล์บุทางเดินหายใจส่วนล่าง – Alveolar lining cell/Alveolar cell เซลล์บุถุงลมปอด/เซลล์ถุงลมปอด⁶ – Alveolar macrophage มาโครฟาจในถุงลม – Pulmonary neuroendocrine cell เซลล์ร่วมประสาทต่อมไร้ท่อในปอด – Kulchitsky cell เซลล์คัลชิตสกี

ระบบทางเดินอาหารและช่องปาก (รวมทั้งตับและตับอ่อน)

Ameloblast/enamel cell อะมีโลบลาสต์⁶/เซลล์สร้างเคลือบฟัน² – Odontoblast/dentine cell เซลล์สร้างเนื้อฟัน² – Chief cell เซลล์หลักในเยื่อบุกระเพาะอาหาร – Parietal cell เซลล์ข้างเคียงในเยื่อบุกระเพาะอาหาร – Mucous neck cell – เซลล์สร้างเมือกในเยื่อบุกระเพาะอาหาร – Goblet cell เซลล์สร้างเมือก – Paneth cell เซลล์พาเนท – Enterochromaffin cell เซลล์สร้างเซโรโทนินในชั้นใต้เยื่อบุผิวลำไส้ – Interstitial cell

of Cajal เซลล์แทรกคาฮาล – Hepatic sinusoid โพรงเล็กในเนื้อ
ตับ – Islet of Langerhans cell เซลล์ในกลุ่มลั่งเกอร์ฮันส์ของ
ตับอ่อน – Alpha cell เซลล์แอลฟา⁵ – Beta cell เซลล์บีตา⁵

ระบบกล้ามเนื้อ กระดูก และข้อ

Myocyte เซลล์กล้ามเนื้อ⁶ – Muscle fiber เซลล์เส้นใยกล้ามเนื้อ/
เซลล์กล้ามเนื้อ – Fibroblast เซลล์สร้างเส้นใย² – Reticulum cell
เซลล์สร้างเส้นใยร่างแห/เซลล์เรติคูลัม – Osteoblast เซลล์(อ่อน)
สร้างกระดูก² – Osteocyte เซลล์กระดูก – Chondroblast
เซลล์(อ่อน)สร้างกระดูกอ่อน – Chondrocyte เซลล์กระดูกอ่อน⁶
– Synovial cell เซลล์เยื่อข้อ

ระบบสืบพันธุ์

Endometrial cell เซลล์เยื่อบุมดลูก² – Myometrial fiber
เส้นใย/เซลล์กล้ามเนื้อมดลูก² – Follicle lining cell เซลล์บุฟอล
ลิเคิล – Granulosa cell เซลล์แกรนูโลซา – Theca cell เซลล์
ทีกา – Stromal cell เซลล์โครง/เซลล์สโตรมา – Interstitial cell
เซลล์แทรก⁵ – Interstitial cell of Leydig cell เซลล์แทรกเลย์
ดิง – Leydig cell เซลล์เลย์ดิง – Decidual cell เซลล์เยื่อบุโพรง
มดลูกตัดแปรเพื่อการตั้งครรภ์/เซลล์เดซิตัว – Trophoblast เซลล์
สร้างรก/โทรโฟบลาสต์ – Cytotrophoblast เซลล์สร้างรกชนิดเซลล์
เดี่ยว/ไซโทโทรโฟบลาสต์ – Syncytiotrophoblast เซลล์สร้างรก
ชนิดเซลล์รวมหลายนิวเคลียส/ซินไซติโอโทรโฟบลาสต์ – Hofbauer
cell เซลล์ฮอฟบาวเออร์ – Sertoli cell เซลล์เซอร์โทลี

ระบบต่อมมีท่อและต่อมไร้ท่อ

Exocrine cell เซลล์ต่อมมีท่อ – Myoepithelial cell เซลล์ช่วย
ต่อมขับสารคัดหลั่ง/เซลล์กล้ามเนื้อเยื่อบุร่วม/เซลล์ไมโออิพิทีเลียม
– Endocrine cell เซลล์ต่อมไร้ท่อ⁶ – Sustentacular cell/Sup-
porting cell เซลล์พุง – Pituitary gland cell เซลล์ต่อมใต้สมอง⁵
– Somatotrope/Somatotroph เซลล์สร้างฮอร์โมนการเติบโต –
Lactotrope/Lactotroph เซลล์สร้างโปรแลคติน – Gonadotrope/
Gonadotroph เซลล์สร้างฮอร์โมนควบคุมการตกไข่ – Corticotrope/
Corticotroph เซลล์สร้างคอร์ติโคโทรปิน (ฮอร์โมนควบคุมต่อมหมวก
ไต การสร้างเม็ดสีผิว และไลโปโทรปิน) – Thyrotrope/Thyrotroph
เซลล์สร้างฮอร์โมนควบคุมต่อมไทรอยด์ – Thyroid follicular cell
เซลล์ไทรอยด์ฟอลลิเคิล – Hürthle cell เซลล์เฮร์เทิล

ระบบทางเดินปัสสาวะและไต

Urothelial cell เซลล์บุทางเดินปัสสาวะ – Glomerular cell
เซลล์ของหน่วยกรองไต/เซลล์ของโกลเมอรูลัส – Podocyte โปโด
ไซต์ – Mesangial cell เซลล์มีแซงเจียล – Renal tubular cell
เซลล์บุท่อไตฝอย

ระบบผิวหนัง

Epidermal cell เซลล์หนังกำพร้า⁶ – Basal cell เซลล์ชั้นฐาน⁶ –
Dermal dendrocyte เซลล์หนังแท้เดนโดไรไซต์ – Apocrine cell
เซลล์อะโพคริน – Merkel cell เซลล์เมอร์เคิล

ระบบอวัยวะสัมผัสพิเศษ

Retinal cone cell เซลล์รูปกรวยในจอตา² – Retinal rod cell
เซลล์รูปแท่งในจอตา² – Cell of Corti เซลล์ของคอร์ติ – Auditory
hair cell เซลล์ขนนำประสาทการได้ยิน²

เซลล์ที่พบในรอยโรค

เรียงตามลำดับตัวอักษรภาษาอังกฤษที่คัดเลือกมาจาก
พจนานุกรมศัพท์แพทย์ของดอร์แลนด์ (Dorland’s Illustrated
Medical Dictionary) พิมพ์ครั้งที่ 32⁷

Anichkov cell เซลล์อะนิชคอฟ – Anitschkow cell เซลล์อะ
นิชคาว – Arias-Stella cell เซลล์อเรียส-สเตลลา – Aschoff
cell เซลล์แอสคอฟฟ์ – Askanazy cell เซลล์แอสคานาซี – Bal-
looning cell เซลล์บัลลูน⁶/เซลล์บอลลูน¹ – Basaloid cell เซลล์
คล้ายเซลล์ชั้นฐาน – Downey cell เซลล์ดาวน์ีย์ – Foam cell/
Foamy histiocyte เซลล์โฟม/ฮิสติโอไซต์มีฟอง – Foreign body
giant cell เซลล์ยักษ์สิ่งแปลกปลอม – Gaucher cell เซลล์โก
เชอร์ – Ground glass cell เซลล์กระจกฝน – Hairy cell เซลล์
น้ำเหลืองมีขน (หมายเหตุ: ต่างจาก Ciliated cell เซลล์มีขน) –
Hallmark cell เซลล์ฮอลล์มาร์ค – Hodgkin-Reed-Sternberg
cell เซลล์ฮอดจกิน-รีด-สเติร์นเบิร์ก – Inflammatory cell เซลล์
อักเสบ² – Koilocyte คอยโลไซต์ – Lacunar cell เซลล์ลากูนาร์
– Langerhans giant cell เซลล์ยักษ์ลั่งฮันส์ – LE cell เซลล์แอลอี
– Lepra cell เซลล์เลปปรา – Mikulicz cell เซลล์มิคูลิคซ์ –
Nevus cell เซลล์ในไฟ²หรือปาน²/เซลล์นีวีวส์ – Niemann-Pick
cell เซลล์นิมานน์-พิก – Oat cell เซลล์มะเร็งปอดขนาดเล็ก –
Pus cell เซลล์หนอง – Sezary cell เซลล์เซซารี – Sick cell
เซลล์รูปเคียว – Signet ring cell เซลล์หัวแหวน – Spindle cell
เซลล์รูปกระสวย⁶ – Storage cell เซลล์คั่งสารผิดปกติ – Strap
cell/tadpole cell เซลล์แถบยาว/เซลล์เหมือนลูกอ๊อด – Touton
giant cell เซลล์ยักษ์ตุตอง – Vacuolated cell เซลล์มีช่องว่าง
– Villous lymphocyte เซลล์น้ำเหลืองมีขนอยู่^{1,5} (หมายเหตุ:
ต่างจาก Hairy cell เซลล์น้ำเหลืองมีขน ซึ่งมักเห็นชัดเจนโดยรอบ
เซลล์) – Virchow cell เซลล์เพียร์โคร์³ – Warthin-Finkeldey
cell เซลล์โรคหัด/เซลล์วาร์ทิน-ฟินเคลเดย์

กิตติกรรมประกาศ

ผู้นิพนธ์ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุน “เฉลิมพระเกียรติ”
คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. [อินเทอร์เน็ต] 2566. [เข้าถึงเมื่อ 29 มกราคม 2566]. เข้าถึงได้จาก <https://dictionary.orst.go.th/>
2. ราชบัณฑิตยสถาน. ศัพท์แพทยศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 3 (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2547.
3. ราชบัณฑิตยสถาน. ศัพท์วิทยาศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 5 (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546.
4. สัญญา สุขพนิชนันท์. ความเป็นมาของศัพท์แพทย์ภาษาไทย. เวชบันทึกศิริราช 2551;1(2):91-104.
5. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. ศัพท์บัญญัติสำนักงานราชบัณฑิตยสภา. [อินเทอร์เน็ต] 2566. [เข้าถึงเมื่อ 29 มกราคม 2566]. เข้าถึงได้จาก <https://coined-word.orst.go.th/>
6. คลังศัพท์ไทยโดยฝ่ายบริการความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช) สืบค้นได้ใน Longdo Dict. [อินเทอร์เน็ต] 2566. [เข้าถึงเมื่อ 29 มกราคม 2566]. เข้าถึงได้จาก <https://dict.longdo.com/index.php>
7. Anderson DM. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. 32nd ed. Philadelphia, PA: Elsevier Saunders, 2012.

ศิริราช